

УДК 371.134

<https://doi.org/10.31652/2415-7872-2026-85-73-77>

ОКСАНА ФІЛОНЕНКО

<https://orcid.org/0000-0003-4453-9887>

oksana.filonenko02@gmail.com

доктор педагогічних наук, професор,
в.о. завідувача кафедри освітніх наук
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка
вул. Шевченка, 1, м. Кропивницький

РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті розглянуто особливості розвитку творчої активності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у процесі професійної підготовки.

Встановлено, що ефективність розвитку творчої активності майбутніх вихователів у процесі професійної підготовки забезпечується такими педагогічними умовами: створення творчого освітнього середовища (атмосфера підтримки, довіри та співпраці стимулює ініціативність і самовираження студентів); застосування інноваційних методів навчання (проектна діяльність, тренінги, рольові та ділові ігри, кейс-метод та ін. сприяють формуванню творчого мислення майбутніх вихователів); індивідуалізація навчання (урахування індивідуальних особливостей студентів дозволяє розкрити їхній творчий потенціал); залучення до науково-дослідної роботи (участь у конференціях, конкурсах, підготовка наукових статей розвиває аналітичне та критичне мислення майбутніх вихователів); формування рефлексивної культури (самоаналіз і самооцінка сприяють професійному зростанню та усвідомленню власних досягнень).

Ключові слова: професійна підготовка, майбутні вихователі, заклади дошкільної освіти, творчість, творча активність, педагогічні умови, інноваційні технології.

OKSANA FILONENKO

Doctor of Pedagogy Sciences, Professor,

Acting Head of the Department at the Department of Education Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University
St. Shevchenko, 1, m. Kropyvnytskyi

DEVELOPMENT OF CREATIVE ACTIVITY OF FUTURE TEACHERS OF PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTIONS IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING

The article examines the features of the development of creative activity of future teachers of preschool education institutions in the process of professional training.

We consider the creative activity of a future preschool teacher as an integrative characteristic of a personality, manifested in the ability for original thinking, initiative, flexibility in solving pedagogical tasks, and the desire for self-realization in professional activity. It combines motivational-value, cognitive, activity, and reflective components.

It has been established that the effectiveness of the development of creative activity of future educators in the process of professional training is ensured by the following pedagogical conditions: creation of a creative educational environment (an atmosphere of support, trust and cooperation stimulates students' initiative and self-expression); the use of innovative teaching methods (project activities, trainings, role-playing and business games, case methods, etc. contribute to the formation of creative thinking of future educators); individualization of learning (taking into account the individual characteristics of students allows them to reveal their creative potential); involvement in scientific research (participation in conferences, competitions, preparation of scientific articles develops analytical and critical thinking of future educators); formation of a reflective culture (self-analysis and self-assessment contribute to professional growth and awareness of one's own achievements).

It was found that innovative technologies in the training of future preschool teachers ensure the formation of their professional competence, creative activity, and readiness to implement new approaches in working with preschool children. Their systematic application contributes to the renewal of the content of pedagogical education, its improvement in quality and compliance with modern social challenges. It is the innovative orientation of professional training that is the key to the formation of a new generation of educators – creative, competent and open to continuous development.

Key words: professional training, future educators, preschool educational institutions, creativity, creative activity, pedagogical conditions, innovative technologies.

Сучасні трансформаційні процеси в системі освіти України зумовлюють необхідність якісного оновлення професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в напрямку формування компетентного, творчого, мобільного фахівця, здатного до інноваційної діяльності. Згідно з положеннями Закон України «Про освіту» та Базовий компонент дошкільної освіти,

сучасний педагог має бути не лише носієм знань, а й організатором розвивального освітнього середовища, фасилітатором дитячої творчості, партнером у взаємодії. Саме тому формування творчої активності стає ключовою складовою професійної компетентності майбутнього вихователя.

У цьому контексті особливої актуальності набуває проблема розвитку творчої активності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у процесі професійної підготовки.

Важливі аспекти професійної підготовки майбутніх педагогів дошкільної освіти в умовах трансформації сучасного освітнього простору розкрито у працях А. Богущ, Г. Беленької, Н. Гавриш, Л. Зданевич, І. Зязюна, Л. Кідіної, Л. Козак, Ю. Косенко, К. Крутій, Т. Танько та ін. У своїх роботах учені визначили змістовий (теоретичний і практичний) складник, педагогічні умови, інноваційні форми та методи професійної підготовки молодших спеціалістів, бакалаврів, спеціалістів і магістрів. Розвитку творчої активності майбутніх фахівців дошкільної освіти присвячені дослідження (С. Гаврилюк, А. Лісовська, О. Листопад, І. Онищук, Г. Тимофеева та ін.). Водночас, незважаючи на численні опубліковані праці, проблема розвитку творчої активності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у процесі професійної підготовки потребує подальшого вивчення.

Мета статті – розглянути особливості розвитку творчої активності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у процесі професійної підготовки.

Ефективний розвиток творчих здібностей дошкільників безпосередньо залежить від професійної компетентності вихователя. Вихователь повинен володіти системою знань, умінь і особистісних якостей, які дозволяють організовувати творчу діяльність дітей, стимулювати їхню активність та зацікавленість, створювати умови для вільної творчої самореалізації [2].

До ключових складових професійної компетентності вихователя належать:

- психолого-педагогічні знання про закономірності розвитку творчості, індивідуальні особливості дітей старшого дошкільного віку, види та форми творчої діяльності;
- методичні вміння організовувати різні види художньо-творчої діяльності: малювання, музичну імпровізацію, театралізацію, проектну та дослідницьку діяльність;
- комунікативна компетентність, вміння підтримувати ініціативу дітей, ставити відкриті запитання, створювати атмосферу довіри й емоційного комфорту;
- особистісні якості – креативність, гнучкість мислення, відкритість до нового, толерантність до нестандартних рішень, позитивне ставлення до дитячої фантазії [1; 7].

М. Машовець називає декілька якостей, які фахівець дошкільної освіти повинен мати та постійно розвиватися під час своєї роботи: «професійна цілеспрямованість, педагогічний оптимізм, педагогічний такт, педагогічна рефлексія, емпатія, культура професійного спілкування, особистісні якості вихователя». Дослідник підкреслює, що не варто знецінювати індивідуальні якості педагога як людини. Особистісні якості обов'язково повинні бути доповнені зазначеними рисами [7].

Професійно-педагогічна підготовка у словнику психолого-педагогічних термінів і понять визначається як система організаційних і педагогічних заходів, що забезпечує формування в особистості професійної спрямованості, знань, умінь, навичок і професійної готовності [12, с. 121].

Система професійної підготовки майбутніх вихователів, зокрема для дітей старшого дошкільного віку, необхідна через реформування та модернізацію дошкільної освіти, багатоваріантність і різноманітність комплексних, альтернативних і парціальних програм освіти. «В сучасних умовах провідним завданням підготовки студентів цього напрямку в ЗВО є формування особистості фахівця, сприяючого підвищенню власної професійної діяльності на новий рівень, ціннісно-сисловою основою якої є особистість дитини» [5].

Як зазначалось, науковці здебільшого єдині у розумінні одним із проявів явища «творчість» (а воно розглядається і як «активність», і як «процес», і як «вид діяльності», і як «форма» та ін.) – творчу особистість (П. Гуревич, О. Карлов, Н. Кічук, В. Моляко, В. Рибалка та ін.). Наприклад, осмислюючи науковий статус понять «творчість і вчинок», В. Романець стверджує, що особистість, як творець, «ніколи не може вичерпати себе у процесі творення, а процес творення ніколи не завершує себе у тому чи іншому продукті, хоч би яким досконалим він не поставав» [10, с. 12]. Як бачимо, у побудованій теорії творчості В. Романець конкретизує, в чому саме полягає актуальність і особлива вага сформованості фахівця як творчої особистості.

Творча активність майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти розглядається нами як інтегративна характеристика особистості, що виявляється у здатності до оригінального мислення, ініціативності, гнучкості у вирішенні педагогічних завдань та прагненні до самореалізації в професійній діяльності. Вона поєднує мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний та рефлексивний компоненти:

- мотиваційно-ціннісний компонент – позитивне ставлення до професії, внутрішня потреба у творчій самореалізації;
- когнітивний компонент – система знань про закономірності розвитку творчості дітей дошкільного віку, володіння сучасними освітніми технологіями;
- діяльнісний компонент – здатність застосовувати творчі підходи у педагогічній практиці;

- рефлексивний компонент – уміння аналізувати власну діяльність і вдосконалювати її.

Професійну підготовку майбутніх вихователів до педагогічної творчості С. Гаврилюк вважає багатоаспектним, цілеспрямованим, довготривалим процесом професійного становлення творчої індивідуальності педагога, готового до майбутньої інноваційної діяльності в умовах сучасного закладу дошкільної освіти. Важливим компонентом підготовки майбутнього вихователя до творчої діяльності, на думку дослідниці, є знання про сутність і механізми творчого процесу, характеристики творчої особистості, особливості дитячої творчості й дієві чинники її розвитку, а результатом – сформована готовність майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до педагогічної творчості, яку визначаємо як складне особистісне утворення, що охоплює творчі педагогічні цінності, індивідуальні творчі якості, потребу у творчості та сукупність професійних знань, умінь і навичок студента, необхідних для організації творчої діяльності дітей у сучасних дошкільних навчальних закладах. Важливим чинником формування професійної готовності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до педагогічної творчості С. Гаврилюк визначає креативність, яка як індивідуальна характеристика становить продуктивний аспект творчої особистості, що виражається в активній життєвій позиції, постійній спрямованості на творчу професійну діяльність [1, с. 69].

Таким чином, розвиток творчої активності майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти є цілеспрямованим процесом, що передбачає створення відповідних педагогічних умов у закладі вищої освіти.

Н. Мирончук до шляхів розвитку творчих можливостей і професійно-творчої активності майбутніх учителів-вихователів відносить:

- підвищення інтересу студентів до педагогічної діяльності, формування в них професійних цінностей, ідеалів та переконань, розвиток педагогічних здібностей;
- розвиток та підтримка пізнавальних інтересів студентів, створення на заняттях атмосфери спільної творчості, колективної відповідальності, зацікавленості в успіхах товаришів;
- створення умов для набуття студентами системи знань, спрямованих на формування індивідуального креативного досвіду, та формування первинних навичок професійної педагогічної діяльності через залучення до педагогічної практики;
- постановка перед студентами педагогічних цілей, досягнення яких потребує максимального вияву творчих здібностей (підготовка та проведення конкурсного уроку, найкращого позакласного заходу);
- залучення майбутніх педагогів до дослідно-експериментальної роботи з актуальних проблем педагогіки, виконання самостійних пошукових досліджень і завдань творчого характеру,
- сприяння освоєнню студентами різних засобів і систем опрацювання науково-технічної інформації;
- організація та проведення змагань, конкурсів;
- включення завдань на рефлексію, проведення тренінгів комунікативних здібностей, здійснення мікродосліджень та інше [8, с. 69].

До методів і способів стимулювання творчо пошукової активності майбутніх педагогів Н. Мирончук відносить: мотивацію їх навчально-пошукової діяльності; чітке визначення мети діяльності й кінцевих результатів роботи, способів її оцінювання; збагачення педагогічного середовища новими враженнями та судженнями; забезпечення привабливого творчого характеру пошукової діяльності; спонукання до генерування творчих ідей; практичну спрямованість навчальної діяльності; моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язання проблем тощо [8, с. 69].

На нашу думку, ефективність розвитку творчої активності майбутніх вихователів у процесі професійної підготовки забезпечується такими педагогічними умовами:

1. Створення творчого освітнього середовища (атмосфера підтримки, довіри та співпраці стимулює ініціативність і самовираження студентів).
2. Застосування інноваційних методів навчання (проектна діяльність, тренінги, рольові та ділові ігри, кейс-метод та ін. сприяють формуванню творчого мислення майбутніх вихователів).
3. Індивідуалізація навчання (урахування індивідуальних особливостей студентів дозволяє розкрити їхній творчий потенціал).
4. Залучення до науково-дослідної роботи (участь у конференціях, конкурсах, підготовка наукових статей розвиває аналітичне та критичне мислення майбутніх вихователів).
5. Формування рефлексивної культури (самоаналіз і самооцінка сприяють професійному зростанню та усвідомленню власних досягнень).

Зауважимо, що сучасний освітній процес неможливо уявити без використання інноваційних технологій, які є важливим інструментом розвитку професійної компетентності, креативності та готовності до змін у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. Їхнє застосування сприяє

переходу від репродуктивного засвоєння знань до діяльнісного, особистісно орієнтованого навчання [3].

Однією з провідних технологій є проєктне навчання. У процесі підготовки майбутніх вихователів воно дозволяє студентам самостійно розробляти освітні проєкти, створювати дидактичні матеріали, моделювати розвивальне середовище для дітей дошкільного віку. Така діяльність формує вміння планувати, прогнозувати результати, працювати в команді та презентувати власні ідеї.

Важливе місце посідають інтерактивні технології навчання – дискусії, мозкові штурми, кейс-метод, рольові та ділові ігри. Вони моделюють реальні педагогічні ситуації, сприяють формуванню критичного мислення, комунікативної компетентності та здатності приймати обґрунтовані рішення. Майбутні вихователі вчаться аналізувати проблемні ситуації, знаходити нестандартні шляхи їх розв'язання та аргументувати власну позицію.

Особливою актуальністю набуває використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Цифрові ресурси, онлайн-платформи, мультимедійні презентації, інтерактивні вправи розширюють можливості освітнього процесу. Студенти опановують навички створення електронних освітніх матеріалів, що відповідають вимогам Базовий компонент дошкільної освіти. Використання ІКТ підвищує мотивацію до навчання та сприяє формуванню цифрової компетентності майбутнього педагога.

Перспективним напрямом є впровадження STEM-елементів у дошкільну освіту, що поєднують науку, технології, інженерію та математику. У процесі підготовки студенти вчаться організовувати дослідницьку діяльність дітей, проводити прості експерименти, розвивати логічне мислення та пізнавальну активність. Такий підхід формує готовність до реалізації сучасних освітніх тенденцій у практиці ЗДО.

Не менш значущими є арт-педагогічні та здоров'язбережувальні технології. Залучення мистецьких засобів (музика, театр, образотворча діяльність) сприяє розвитку емоційної культури майбутніх вихователів, їхньої здатності до творчого самовираження. Здоров'язбережувальні технології формують відповідальне ставлення до фізичного й психічного здоров'я дітей та власного професійного благополуччя.

Окремої уваги заслуговує технологія розвитку критичного мислення, що передбачає поетапну організацію навчальної діяльності (актуалізація, осмислення, рефлексія). Вона допомагає студентам глибше усвідомлювати навчальний матеріал, аналізувати інформацію, робити висновки та застосовувати знання у практичних ситуаціях.

Таким чином, інноваційні технології у підготовці майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти забезпечують формування їхньої професійної компетентності, творчої активності та готовності до впровадження нових підходів у роботі з дітьми дошкільного віку. Їх системне застосування сприяє оновленню змісту педагогічної освіти, підвищенню її якості та відповідності сучасним суспільним викликам. Саме інноваційна спрямованість професійної підготовки є запорукою становлення вихователя нового покоління – творчого, компетентного та відкритого до безперервного розвитку.

Висновки. Творчо активний вихователь здатний забезпечити якісний освітній процес у ЗДО, сприяти всебічному розвитку дітей дошкільного віку та формуванню їхніх ключових компетентностей. Саме тому вдосконалення змісту, форм і методів професійної підготовки майбутніх вихователів має залишатися пріоритетним напрямом розвитку вищої педагогічної освіти в Україні.

Перспективи подальших розвідок напряму вбачаємо у дослідженні технологій ефективного розвитку творчої активності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у процесі професійної підготовки

Література

1. Гаврилюк С. М. Професійна підготовка майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до педагогічної творчості: теорія і методика : монографія / Уман. держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини. Умань : Сочінський, 2015. 351 с.
2. Гавриш Н., Шкляр Н. Професійна підготовка майбутніх педагогів-вихователів до роботи з дітьми раннього віку на етапі адаптації до нових соціальних умов. *Освіта XXI ст.: Реалії, виклики, тенденції розвитку*: кол. моногр. Nameln: InterGING, 2020. Р. 358-371.
3. Гуманістичне виховання дітей дошкільного віку в контексті інноваційної педагогічної діяльності: монографія / За наук. ред. Т. І. Поніманської, І. М. Дичківської. Рівне : Волинські обереги, 2012. 208 с.
4. Дубасенюк О. А. Інновації в освіті: інтеграція науки і практики. Інновації в освіті: інтеграція науки і практики: зб. наук.-метод. праць / за заг. ред. О. А. Дубасенюк. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. С. 12-28.
5. Кононко О. Л. Формування у майбутнього фахівця базових якостей особистості. *Горизонти освіти. Психологія. Педагогіка*. 2014. № 1. С. 49-54.

6. Марчук О., Мельничук Л., Шкабаріна М. Підготовка майбутніх вихователів до формування творчих здібностей у дітей дошкільного віку. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип 37. Том 2. С. 247-252.
7. Машовець М. А. Вступ до спеціальності. Дошкільна освіта: навч. посіб. / М. А. Машовець, В. І. Дем'яненко; Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка, Пед. ін-т. К. : Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка, 2011. 187 с.
8. Мирончук Н. М. Розвиток творчої особистості майбутнього вчителя-вихователя у системі професійної підготовки. *Нові технології навчання* : наук.-метод. зб. Київ – Вінниця, 2012. Вип. 71. С. 158-161.
9. Педагогічна творчість, майстерність, професіоналізм у системі підготовки освітянських кадрів : монографія /керівн. авт. кол. Н. В. Гузій. К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. 432 с.
10. Романець В. А. Психологія творчості: навч. посіб. 3-тє вид. К. : Либідь, 2004. 288 с.
11. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості : підручник. Київ : Міленіум, 2006. 344 с.
12. Словник психолого-педагогічних термінів і понять (на допомогу працівнику сільської школи) / [укл. Ю. В. Буган, В. І. Урусський]. Тернопіль : ТОКІППО, 2001. С. 121.

References

1. Havrylyuk, S. M. (2015). Profesiyna pidhotovka maybutnikh vykhovateliv doshkil'nykh navchal'nykh zakladiv do pedahohichnoyi tvorchosti: teoriya i metodyka [Professional training of future teachers of preschool educational institutions for pedagogical creativity: theory and methodology]: monoh. / Uman. derzh. ped. un-t im. Pavla Tychny. Uman' : Sochins'kyu. 351 s. [in Ukrainian].
2. Havrysh, N., Shklyar, N. (2020). Profesiyna pidhotovka maybutnikh pedahohiv-vykhovateliv do roboty z dit'my rann'oho viku na etapi adaptatsiyi do novykh sotsial'nykh umov. Osvita XXI st.: Realiyi, vyklyky, tendentsiyi rozvytku [Professional training of future teachers and educators to work with early childhood children at the stage of adaptation to new social conditions. Education of the 21st century: Realities, challenges, development trends]: kol. monohr. Hameln: InterGING. S. 358-371. [in Ukrainian].
3. Humanistychne vykhovannya ditey doshkil'noho viku v konteksti innovatsiyanoi pedahohichnoyi diyal'nosti (2012) [Humanistic education of preschool children in the context of innovative pedagogical activity]: monohrafiya / Za nauk. red. T. I. Ponimans'koyi, I. M. Dychkivs'koyi. Rivne : Volyns'ki oberehy. 208 s. [in Ukrainian].
4. Dubasenyuk, O. A. (2014). Innovatsiyi v osviti: intehratsiya nauky i praktyky [Innovatsiyi v osviti: intehratsiya nauky i praktyky]. Innovations in education: integration of science and practice: zb. nauk.-metod. prats' / za zah. red. O.A. Dubasenyuk. Zhytomyr: Vyd-vo ZHDU im. I. Franka. S. 12-28. [in Ukrainian].
5. Kononko, O. L. (2014). Formuvannya u maybutn'oho fakhivtsya bazovykh yakostey osobystosti [Formation of basic personality qualities in a future specialist]. *Horyzonty osvity. Psykholohiya. Pedahohika*. № 1. S. 49-54. [in Ukrainian].
6. Marchuk, O., Mel'nychuk, L., Shkabarina, M. (2021). Pidhotovka maybutnikh vykhovateliv do formuvannya tvorchykh zdbnostey u ditey doshkil'noho viku [Preparation of future educators for the formation of creative abilities in preschool children]. *Aktual'ni pytannya humanitarnykh nauk*. Vyp 37. Tom 2. S. 247-252. [in Ukrainian].
7. Mashovets', M. A. (2011). Vstup do spetsial'nosti. Doshkil'na osvita [Introduction to the specialty. Preschool education]: navch. posib. / M. A. Mashovets', V. I. Dem'yanenko; Kyiv. un-t im. Borysa Hrinchenka, Ped. in-t. K. : Kyiv. un-t im. Borysa Hrinchenka. 187 s. [in Ukrainian].
8. Myronchuk, N. M. (2012). Rozvytok tvorchoyi osobystosti maybutn'oho vchytelya-vykhovatelya u systemi profesiynoyi pidhotovky [Development of the creative personality of the future teacher-educator in the system of professional training]. *Novi tekhnolohiyi navchannya* : nauk.-metod. zb. Kyiv – Vinnytsya. Vyp. 71. S. 158-161. [in Ukrainian].
9. Pedahohichna tvorchist', maysternist', profesionalizm u systemi pidhotovky osvityans'kykh kadriv (2015) [Pedagogical creativity, mastery, professionalism in the system of training educational personnel]: monohrafiya / kerivn. avt. kol. N. V. Huziy. K. : Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova. 432 s. [in Ukrainian].
10. Romanets', V. A. (2004). Psykholohiya tvorchosti [Psychology of creativity] : navch. pos. 3-tye vyd. K. : Lybid'. 288 s. [in Ukrainian].
11. Sysoyeva, S. O. (2006). Osnovy pedahohichnoyi tvorchosti [Fundamentals of pedagogical creativity] : pidruchnyk. Kyiv : Milenium. 344 s. [in Ukrainian].
12. Slovnyk psykholoho-pedahohichnykh terminiv i ponyat' (na dopomohu pratsivnyku sil's'koyi shkoly) (2001) [Dictionary of psychological and pedagogical terms and concepts (to help the rural school worker)] / [ukl. YU. V. Buhan, V. I. Urus'kyi]. Ternopil' : TOKIPPO. S. 121. [in Ukrainian].